

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมือง จังหวัดราชบุรี

ประภา เหล่าสมบุรณ์ สุพัตรา จันทศิริโพธา เรืองอุไร ตันท์เจริญรัตน์

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

กุลยา อนุโลก

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการบูรณาการกระบวนการจัดการความรู้ และระเบียบวิธี การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ 1) รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมือง 2) สร้างแนวทางประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรสู่การพัฒนาท้องถิ่นและเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มที่ศึกษาคือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองที่มีความรู้และ ประสบการณ์การใช้สมุนไพรในการป้องกันและรักษาโรคในไก่พื้นเมือง

ผลการวิจัย พบว่า ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมือง มีทั้งหมด 65 ตำรับ เป็นตำรับ สมุนไพรเดี่ยว 19 ตำรับ และสมุนไพรผสม 46 ตำรับ สำหรับแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการใช้ สมุนไพรในไก่พื้นเมืองสู่การพัฒนาท้องถิ่นและเศรษฐกิจชุมชน ทำโดยการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับสรรพคุณและวิธีใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมืองให้กว้างขวางขึ้น

คำสำคัญ : ภูมิปัญญา/ สมุนไพร/ ไก่พื้นเมือง/ ราชบุรี

Ethnoveterinary Medicines for Native Chickens of Ratchaburi Province

Prapa Laoisomboon Supatra Junsiripotha Ruangurai Tanchareonrat

Faculty of Science and Technology, Muban Chombueng Rajabhat University

Kulaya Anulok

Faculty of Management Science, Muban Chombueng Rajabhat University

Abstract

This qualitative research was conducted by integration of knowledge management process and participatory action research. The study comprised 2 main objectives: 1) to make an analytical collection and synthesis of ethnoveterinary medicines for native chickens, 2) to identify the means to apply the ethnoveterinary knowledge in treatment of the native chickens for local development and driving community economy. They consisted of the local poultry farmers with knowledge and experience in the use of herbs for the prevention and treatment of disease in the native chickens. It is found that the ethnoveterinary remedies of native chickens developed in the local communities of Ratchaburi Province can be categorized into 64 herbal formulas. From all of these, there are 19 items of single herbal formulas and 45 items of compound herbal formulas. With regard to the ways to apply ethnoveterinary knowledge in treatment of the native chickens for local development and driving community economy is to promote the knowledge and understanding of the properties and the wider use of herbs in the native chickens.

Keywords : wisdom/ medicinal plants/ native chickens/ Ratchaburi

ความนำ

จังหวัดราชบุรีมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์อันเป็นลักษณะเด่นของจังหวัดที่สืบทอดมาแต่โบราณ เพราะสภาพภูมิประเทศที่เสริมให้เป็นอู่รวมทางวัฒนธรรม เป็นเมืองที่ผู้คนทั้งจากดินแดนโพ้นทะเลและชาวพื้นเมืองอีกหลายกลุ่ม อาศัยอยู่บริเวณชายแดนระหว่างไทยและประเทศสหภาพพม่าอพยพเข้ามาตั้งรกราก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกผลไม้ พืชผัก การปศุสัตว์ และประมง(จังหวัดราชบุรี, 2552) เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีปริมาณการผลิตโกโก้พื้นเมืองมากเป็นอันดับต้นของภาคตะวันตกรองจากจังหวัดกาญจนบุรี ในปี พ.ศ.2549 มีโกโก้พื้นเมืองจำนวน 616,307 ตัน(ปศุสัตว์จังหวัดราชบุรี, 2552) แต่เดิมการจัดการดูแลสุขภาพโกโก้พื้นเมืองของชาวชนบทส่วนใหญ่จะใช้ภูมิปัญญาในการดำเนินการแบบลองผิดลองถูกจนได้คำตอบหรือองค์ความรู้ที่ชัดเจน และดำเนินการสืบทอดต่อกันมายังลูกหลานด้วยการบอกเล่าปากต่อปากจากพ่อแม่สู่ลูกหลานหรือสามีบอกภรรยา ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร องค์ความรู้จึงกระจายอย่างกว้างขวางในท้องถิ่นชนบท แต่ในระยะหลังเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงการให้บริการของภาครัฐได้แพร่กระจายไปยังชนบทมากขึ้น ประกอบกับชาวชนบทนิยมส่งลูกหลานศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทำให้พฤติกรรมการดูแลสุขภาพโกโก้พื้นเมืองเปลี่ยนแปลงไป พึ่งพาตนเองน้อยลง หันมาใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทั้งเวชภัณฑ์และยารักษาโรคเพิ่มมากขึ้น องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพโกโก้ด้วยสมุนไพรดั้งเดิมซึ่งมักอยู่ตัวในผู้สูงอายุขาดการสืบทอด อาจทำให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาเหล่านั้นมีโอกาสสูญสิ้นลงหากไม่มีการอนุรักษ์ส่งเสริมให้คงอยู่ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นความพยายามที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้สมุนไพรในโกโก้พื้นเมืองให้คงอยู่คู่สังคมไทย และหาแนวทางพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อค้นหาและรวบรวมองค์ความรู้ ตลอดจนวิเคราะห์ สังเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในโกโก้พื้นเมือง
2. เพื่อค้นหาและสร้างแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในโกโก้พื้นเมืองสู่การพัฒนาท้องถิ่นและเศรษฐกิจชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำเนินการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในโกโก้พื้นเมือง เขตพื้นที่จังหวัดราชบุรี

ขอบเขตเนื้อหา รวบรวมตำรับสมุนไพรที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโกโก้พื้นเมืองใช้หรือเคยใช้เพื่อการบำรุงร่างกายและรักษาโรคในโกโก้พื้นเมือง

กลุ่มผู้รู้ที่เป็นเป้าหมาย เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นอาชีพเสริมจากการทำไร่ ทำนา ในเขตพื้นที่จังหวัดราชบุรี ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการใช้สมุนไพรเพื่อการบำรุงร่างกาย ป้องกัน และรักษาโรคในไก่พื้นเมือง ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอจอมบึง ที่เคยมีจำนวนไก่พื้นเมืองมากเป็นอันดับ 1 ของจังหวัดในช่วงก่อนที่จะเกิดการระบาดของโรคไข้หวัดนกขึ้นครั้งแรกในประเทศไทยปี พ.ศ. 2547

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีการบูรณาการกระบวนการจัดการความรู้ และระเบียบวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอน และวิธีการวิจัย ดังนี้

1. วางแผนการปฏิบัติการและติดต่อประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชน ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ สภาพทั่วไป อาชีพของคนในชุมชน และสภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมือง
3. สกัดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่จากเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง ใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth interview) และการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล (Focus Group Discussion)
4. ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปบทเรียนและจัดทำข้อมูลภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมือง
5. ประชุมปฏิบัติการระหว่างผู้วิจัย ผู้นำชุมชนและเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อหาแนวทางประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่ฯ สู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัย

จากกระบวนการค้นหาคำตอบภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมืองโดยใช้เทคนิคการจัดการความรู้เพื่อสกัดองค์ความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) จากเกษตรกรทั้งรายบุคคล และกลุ่มบุคคล พบว่า สมุนไพรที่เกษตรกรนำมาใช้ในไก่พื้นเมืองมี 64 ตำรับ จำแนกออกเป็น 8 กลุ่มตามวัตถุประสงค์ของการใช้ ได้แก่

1. สมุนไพรบำรุงร่างกาย ใช้ในกรณีที่ต้องการบำรุงไก่ให้แข็งแรงสมบูรณ์ มีเลือดลมไหลเวียนดี การย่อยอาหารดี ไม่มีอาหารคั่งในกระเพาะพัก สมุนไพรกลุ่มนี้มี 12 ตำรับ ได้แก่

ตำรับ 1 ตะไคร้ บอระเพ็ด กระชายดำ

ตำรับ 2 บอระเพ็ด

ตำรับ 3 ไพล บอระเพ็ด กระชาย

ตำรับ 4 ขมิ้น ไพล กระชายแก่น้ำผึ้ง ดีปลี ปลาช่อนย่าง

ตำรับ 5 ตะไคร้ พริก กระเทียม ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน บอระเพ็ด

ตำรับ 6 ตะไคร้ พริก กระเทียม ขมิ้นชัน

ตำรับ 7 ตะไคร้ พริก กระเทียม ขมิ้นชัน บอระเพ็ด น้ำผึ้ง

ตำรับ 8 ตะไคร้ กระชายแช่น้ำผึ้ง ตำลึง บอระเพ็ด

ตำรับ 9 ตะไคร้ ฟ้าทะลายโจร บอระเพ็ด มะเขือเทศ กระชาย และเนื้อวัวย่าง

ตำรับ 10 ตะไคร้ บอระเพ็ด ลูกยอ กระชายแช่น้ำผึ้ง และเนื้อวัวย่าง

ตำรับ 11 พริก กระชาย ข่า พริกไทย โพลี และหัวหมู และปลาช่อนย่าง

ตำรับ 12 กลัวย่น้ำว่าสุก

เป็นตำรับสมุนไพรเดี่ยว 2 ตำรับ และตำรับสมุนไพรผสม 10 ตำรับ หากพิจารณาชนิดของสมุนไพรที่ใช้พบว่าทั้งหมด 16 ชนิด ได้แก่ กลัวย่น้ำว่า น้ำผึ้ง กระชาย/กระชายดำ กระเทียม ขมิ้น/ขมิ้นชัน ข่า ตะไคร้ พริกไทย พริก หัวหมู ยอ ตำลึง มะเขือเทศ บอระเพ็ด โพลี และฟ้าทะลายโจร มีวิธีการใช้แตกต่างกัน 4 วิธี คือ 1) หั่นเป็นชิ้นๆแล้วป้อนให้ไก่กิน (ตำรับ 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 12) 2) นำมาตำรวมกัน ปั่นเป็นก้อนแล้วป้อนให้ไก่กิน (ตำรับ 7,11) 3) ผสมในน้ำให้ไก่กิน (ตำรับ 5,6) 4) นำไปต้มแล้วใช้เช็ดตัวไก่ (ตำรับ 5,6)

2. สมุนไพรป้องกันและรักษาโรคระบบหายใจ โรคระบบหายใจในไก่ที่เกษตรกรนิยมใช้สมุนไพรเพื่อการป้องกันและรักษาอาการผิดปกติ ได้แก่ โรคหวัด หวัดหน้าบวม หลอดลมอักเสบ สังเกตจากอาการที่ไก่แสดงออก เช่น หายใจเสียงดัง สลัดหน้าบอย ๆ หน้าบวม น้ำตาไหล หากสภาพอากาศเปลี่ยนแปลง หรือไก่แสดงอาการดังกล่าวเกษตรกรจะใช้สมุนไพร ตำรับสมุนไพรที่ใช้ป้องกันและรักษาโรคระบบหายใจ มี 5 ตำรับ ได้แก่

ตำรับ 1 ฟ้าทะลายโจร

ตำรับ 2 หอมแดง

ตำรับ 3 หนุมานประสานกาย น้ำผึ้ง

ตำรับ 4 เมล็ดมะรุม

ตำรับ 5 พริก หอม กระเทียม

เป็นตำรับสมุนไพรเดี่ยว 3 ตำรับ และ สมุนไพรผสม 2 ตำรับ หากพิจารณาชนิดของสมุนไพรที่ใช้พบว่า มีทั้งหมด 8 ชนิด ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร หอมแดง พริก หอม เมล็ดมะรุม น้ำผึ้ง หนุมานประสานกาย และกระเทียม มีวิธีการใช้แตกต่างกัน 2 วิธี คือ 1) ป้อนให้ไก่กิน โดยหั่นเป็นชิ้นๆ แล้วนำไปป้อนให้กิน (ตำรับ 1,2,4) ตำแล้วปั่นเป็นก้อนป้อนให้ไก่กิน (ตำรับ 3) 2) ผสมสมุนไพรในน้ำให้ไก่กิน (ตำรับ 1) 3) เฝ้ามสมุนไพรให้ไก่สูดดมกลิ่น (ตำรับ 5)

3. สมุนไพรป้องกันและรักษาโรคระบบทางเดินอาหาร โรคระบบทางเดินอาหารในไก่ที่เกษตรกรเลือกใช้สมุนไพรในการรักษาอาการผิดปกติ ได้แก่ อาการท้องผูก ท้องเสีย อาหารไม่ย่อย สมุนไพรที่ใช้ มี 6 ตำรับ ได้แก่

ตำรับ 1 บอระเพ็ด กระชาย

ตำรับ 2 บอระเพ็ด

ตำรับ 3 บอระเพ็ด หนุมาน

ตำรับ 4 ฟ้าทะลายโจร

ตำรับ 5 บอระเพ็ด ตะไคร้

ตำรับ 6 มะเขือเทศ แตงกวา

เป็นตำรับสมุนไพรเดี่ยว 2 ตำรับ และตำรับสมุนไพรผสม 4 ตำรับ หากพิจารณาชนิดของสมุนไพรพบว่ามีทั้งหมด 7 ชนิด ได้แก่ กระชาย บอระเพ็ด หมาก ฟ้าทะลายโจร ตะไคร้ แตงกวา และมะเขือเทศ ทั้ง 6 ตำรับ มีวิธีการใช้แบบเดียวกัน คือ หั่นเป็นชิ้น ๆ แล้วนำไปป้อนให้ไก่กิน

4. สมุนไพรรักษาโรคเกี่ยวกับตา อาทิ ตาเจ็บ ตาบวมซ้ำ พยาธินัยน์ตา สมุนไพรที่ใช้รักษาอาการผิดปกติเกี่ยวกับตา มี 6 ตำรับ ได้แก่

ตำรับ 1 ตำลึง

ตำรับ 2 น้ำมะนาว

ตำรับ 3 กระเทียม

ตำรับ 4 ยาสูบ

ตำรับ 5 มะเกลือ

ตำรับ 6 น้ำปลา

ตำรับสมุนไพรทั้ง 6 ตำรับ เป็นสมุนไพรเดี่ยว ได้แก่ ตำลึง มะนาว กระเทียม ยาสูบ มะเกลือ และน้ำปลา มีวิธีการใช้เหมือนกัน คือ นำไปหยอด หรือเชี่ยนัยน์ตาไก่ข้างที่มีอาการ

5. สมุนไพรรักษาผิวหนัง อาทิ กลาก ผื่นคัน ฝี ฝีดาษ ปรู๊ด มี 10 ตำรับ ได้แก่

ตำรับ 1 ขมิ้น

ตำรับ 2 ขมิ้น ไพล

ตำรับ 3 ข่า กระเทียม

ตำรับ 4 ขมิ้น น้ำมันหมูหรือน้ำมันมะพร้าว

ตำรับ 5 ตำลึง กระเทียม

ตำรับ 6 กะเพรา กะปิ

ตำรับ 7 ต้นงวงช้าง กะปิ

ตำรับ 8 ชุมเห็ดเทศ กระเทียม

ตำรับ 9 กะปิ ขี้เถ้า

ตำรับ 10 ตำลึง

เป็นตำรับสมุนไพรเดี่ยว 2 ตำรับ และตำรับสมุนไพรผสม 8 ตำรับ ประกอบด้วย สมุนไพร 11 ชนิด ได้แก่ ขมิ้น กระเทียม ตำลึง กะเพรา ต้นงวงช้าง ชุมเห็ดเทศ ไพล ข่า ขี้เถ้า กะปิ และน้ำมันหมูหรือน้ำมันมะพร้าว มีวิธีการใช้แตกต่างกัน 2 วิธี คือ 1) ทาผิวหนังส่วนที่มีอาการ (ตำรับ 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9) 2) ป้อนให้ไก่กิน (ตำรับ 6, 7, 10)

6. สมุนไพรรักษาโรคกระดูก เช่น ขาเจ็บ ขาหัก ปีกหัก มี 2 ตำรับ ได้แก่

ตำรับ 1 ตะไคร้

ตำรับ 2 ตะไคร้ น้ำมันหมู

เป็นตำรับสมุนไพรเดี่ยว 1 ตำรับ และตำรับสมุนไพรผสม 1 ตำรับ ประกอบด้วยสมุนไพร 2 ชนิด คือ ตะไคร้ และน้ำมันหมู มีวิธีการใช้เหมือนกัน คือ นำไปผูกขาหรือปีกไก่ส่วนที่เจ็บหรือหัก

7. สมุนไพรรักษาโรคพยาธิภายใน อาทิ พยาธิตัวกลม พยาธิตัวตืด พยาธิเส้นด้าย มี 12 ตำรับ คือ

- ตำรับ 1 หมากดิบ
- ตำรับ 2 หมากดิบ เกลือ
- ตำรับ 3 หมากดิบ น้ำมัน
- ตำรับ 4 มะเกลือ หมากดิบ
- ตำรับ 5 มะขามเปียก
- ตำรับ 6 มะขามเปียก น้ำตาล
- ตำรับ 7 มะขามเปียก และไพล
- ตำรับ 8 ไพล บอระเพ็ด มะขาม เกลือ น้ำตาลปี้บ
- ตำรับ 9 มะขามเปียก หมาก กะปิ เกลือ
- ตำรับ 10 มะขามเปียก น้ำตาลโตนด หางใบจากเผา
- ตำรับ 11 มะเกลือ
- ตำรับ 12 หมาก ไพล ขมิ้น

เป็นตำรับสมุนไพรเดี่ยว 3 ตำรับ และตำรับสมุนไพรผสม 9 ตำรับ ประกอบด้วย สมุนไพร 11 ชนิด ได้แก่ หมากดิบ มะเกลือ มะขามเปียก ไพล บอระเพ็ด ขมิ้น เกลือ หางใบจากเผา น้ำตาล น้ำมัน และกะปิ มีวิธีการใช้เหมือนกัน คือ นำไปป้อนให้ไก่กิน

8. สมุนไพรป้องกันและรักษาพยาธิภายนอก อาทิ เหา ไร มี 11 ตำรับ ได้แก่

- ตำรับ 1 ขมิ้นชัน ผสมปูนแดง
- ตำรับ 2 ตะไคร้ พริก ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน บอระเพ็ด
- ตำรับ 3 ขมิ้น น้ำมันมะพร้าว และกำมะถัน
- ตำรับ 4 ตะไคร้
- ตำรับ 5 พริกขี้หนู กระเทียม
- ตำรับ 6 พริกขี้หนู ขมิ้น ตะไคร้ กระเทียม
- ตำรับ 7 ขมิ้น ปูนแดง
- ตำรับ 8 ตะไคร้ บอระเพ็ด ไพล
- ตำรับ 9 ตะไคร้ บอระเพ็ด ไพล ใบส้มป่อย
- ตำรับ 10 ใบมะค่าไก่ ใบมะขาม หัวหอม ขมิ้นชัน มะกรูด ตะไคร้
- ตำรับ 11 ใบยูคาลิปตัส

เป็นตำรับสมุนไพรเดี่ยว 2 ตำรับ และตำรับสมุนไพรผสม 9 ตำรับ ประกอบด้วย สมุนไพร 16 ชนิด ได้แก่ ขมิ้นชัน ตะไคร้ พริก ไพล ฟ้าทะลายโจร บอระเพ็ด กระเทียม ใบมะขาม หัวหอม มะกรูด ใบ

มะค่าไก่ ใบยูคาลิปตัส ใบส้มป่อย น้ำมันมะพร้าว ปูนแดง และกำมะถัน มีวิธีการใช้แตกต่างกัน 3 วิธี คือ
1) ทาหรือเช็ดตัวไก่ (ตำรับ 1,2,3,4,6,7,8,9,10) 2) ป้อนให้ไก่กิน (ตำรับ 5) 3) ใส่ในคอกหรือเล้า หรือ
รองรัง (ตำรับ 11)

สำหรับแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมืองสู่การพัฒนาท้องถิ่นและเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จากการประชุมปฏิบัติการระหว่างผู้นำชุมชนเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง และนักวิจัย ให้ดำเนินการขยายผลการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมืองให้กว้างขวางมากขึ้น กลุ่มผู้ใช้อยู่เดิมควรส่งเสริมให้ปลูกพืชสมุนไพรในบริเวณบ้านให้มากขึ้นและขยายผลสู่คนในชุมชน ส่วนกลุ่มผู้ที่ไม่เคยใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไม่ทราบทั้งวิธีการใช้และสรรพคุณของสมุนไพร ดังนั้นกลุ่มนี้ควรได้รับการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสรรพคุณและวิธีการใช้ในรูปแบบต่างๆ อาทิ เอกสารเผยแพร่ การอบรม การสาธิต โดยคาดหวังว่าเมื่อเกษตรกรในชุมชนหันมาใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่มากขึ้น ไก่จะแข็งแรง โตเร็ว โอกาสเป็นโรคต่างๆ จะน้อยลง จำนวนไก่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น หากมีการรวมกลุ่มกันเป็นชมรม ชุมชุม หรือสหกรณ์ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นและเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 1 สภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งถูกปล่อยให้หากินในบริเวณบ้าน

ภาพที่ 2 สมุนไพรที่เกษตรกรปลูกไว้ในบริเวณบ้าน

ภาพที่ 3 สมุนไพรที่เกษตรกรนำมาใช้บำรุงร่างกายไก่

ภาพที่ 4 การใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมือง

อภิปรายผลการวิจัย

ตำรับสมุนไพรที่ใช้ในไก่ทุกกลุ่มอาการบางตำรับเป็นสมุนไพรเดี่ยว บางตำรับเป็นสมุนไพรผสมใกล้เคียงกับตำรับสมุนไพรที่ผู้เลี้ยงไก่ชนทั่วไปใช้ ดังข้อมูลปรากฏในหนังสือศาสตร์และศิลป์การเลี้ยงไก่ชน ของอภิชัย รัตนวราหะ (2541, 25-57) อีกทั้งยังใกล้เคียงกับการใช้ของชนเผ่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามรายงานวิจัยของสถาบันวิจัยรุกขเวช (2545, 9-140) ซึ่งได้ทำการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการใช้สมุนไพรในสัตว์ และอุษา กลิ่นหอมและคณะ (2548, 85-210) ผู้วิเคราะห์ภูมิปัญญาในการผลิตและจัดการผลผลิตไก่พื้นเมืองชนเผ่าในภาคอีสาน

หากพิจารณาถึงชนิดสมุนไพรในตำรับยาแต่ละตำรับของทุกกลุ่มอาการที่เกษตรกรนำมาใช้ในไก่ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพรที่ชาวไทยในชนบทสมัยโบราณปลูกไว้ใช้ในครัวเรือนเพื่อนำมาปรุงเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน อาทิ ข้าว ตะไคร้ พริก กระเทียม ยอ ขมิ้น กระชาย มะกรูด มะนาว บางชนิดเป็นพืชที่ขึ้นเองในที่รกร้าง ข้างบ้าน หรือตามป่าละเมาะ อาทิ ตำลึง ต้นงวงช้าง บอระเพ็ด ฟ้ายะลวยโจร หัวหมู เป็นต้น

ด้านสรรพคุณของสมุนไพรที่เป็นส่วนประกอบของตำรับยาที่ใช้ในไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณตรงตามตำราแพทย์พื้นบ้านที่ใช้รักษาอาการผิดปกติต่างๆ ในมนุษย์ ดังปรากฏข้อมูลในตำราสมุนไพรหลายเล่ม อาทิ ตำราสมุนไพรก้าวหน้า ของพเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ (2537, 6-182) ตำรายาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ของมานิช วามานนท์ และเพ็ญภา ทรัพย์เจริญ (2540, 17-126) ตำราพจนานุกรมสมุนไพรไทยของวิทย์ เทียงบุญธรรม (2531, 15-820) เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ไพล แก่ท้องขึ้น ท้องอืดเฟ้อ ขับลม เคล็ดขัดยอก (มานิช วามานนท์ และเพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, 2537, 120 -121) ฟ้ายะลวยโจร แก้ไข้ ลดความร้อน รักษาบิด แก้อาการเจ็บคอ (พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ, 2537, 6-7) ขมิ้น แก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน ลดการอักเสบ บำรุงผิวพรรณ (จุไรรัตน์ เกิดดอนแฝก, 2550, 110) เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมืองจังหวัดราชบุรี พบว่ามีทั้งหมด 64 ตำรับ แยกเป็น 8 กลุ่มอาการ ได้แก่ 1) กลุ่มสมุนไพรบำรุงร่างกาย มี 12 ตำรับ 2) กลุ่มสมุนไพรป้องกันและรักษาโรคระบบหายใจ มี 5 ตำรับ 3) กลุ่มสมุนไพรป้องกันและรักษาโรคระบบทางเดินอาหาร มี 6 ตำรับ 4) กลุ่มสมุนไพรรักษาโรคทางตา มี 6 ตำรับ 5) สมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง มี 10 ตำรับ 6) สมุนไพรรักษาโรคกระดูก มี 2 ตำรับ 7) สมุนไพรรักษาโรคพยาธิภายใน มี 12 ตำรับ 8) สมุนไพรรักษาโรคพยาธิภายนอก มี 11 ตำรับ ดังนั้นจึงขอเสนอว่า ควรมีการส่งเสริมอย่างจริงจัง เน้นการนำไปใช้เพื่อรักษาอาการผิดปกติต่างๆ ในไก่ เพราะจะประหยัดเงิน เน้นภูมิปัญญาไทย อนุรักษ์องค์ความรู้ ที่สำคัญคือสามารถใช้ได้อย่างปลอดภัย และสามารถเลือกใช้ได้อย่างหลากหลายตามชนิดของพืชสมุนไพรในแต่ละครัวเรือนมีอยู่

เอกสารอ้างอิง

- จังหวัดราชบุรี. (2552). *ข้อมูลจังหวัดราชบุรี*. ค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2552. จาก <http://www.ratchaburi.go.th/data/storyofracha.htm>
- จุไรรัตน์ เกิดดอนแฝก. (2550). *สมุนไพรวัยทอง*. กรุงเทพฯ: เซเวนพรีนติ้งกรุ๊ปจำกัด.
- ปศุสัตว์จังหวัดราชบุรี, สำนักงาน. (2552). *สถิติจำนวนปศุสัตว์*. ค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2552. จาก http://www.dld.go.th/pvlo_rri/webfile/stat_data.html
- พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ. (2534). *คู่มือการใช้สมุนไพร*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์.
- (2537). *สมุนไพรก้ามใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ที.พี.พรินท์ จำกัด.
- มาโนช วามานนท์ และเพ็ญภา ทรัพย์เจริญ (บก.). 2537. *ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน*. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- (2540). *ผักพื้นบ้าน: ความหมายและภูมิปัญญาสมุนไพรไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- วิทย์ เทียงบุญธรรม. (2531). *พจนานุกรมสมุนไพรไทย*. กรุงเทพฯ: โอเอสพรีนติ้งเฮาส์.
- สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช. (2545). *การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการใช้สมุนไพรกับสัตว์*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อภิชัย รัตนวราหะ. (2541). *ศาสตร์และศิลป์การเลี้ยงไก่ชน*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อุษา กลิ่นหอม และคณะ. (2548). *รายงานวิจัยโครงการภูมิปัญญาในการผลิตและจัดการผลผลิตไก่พื้นเมืองชนเผ่าในภาคอีสาน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Etches, R.J. (1996). *Reproduction in Poultry*. Wallingford: CAB International, UK.
- John R.C., Kenealy.M.D. and Karen L.C. (2003). *Animal Sciences*. New York: McGraw-Hill Companies, USA.